

Sooline võrdõiguslikkus – võti paremasse ühiskonda

Kadi Viik, Eesti Inimõiguste Keskuse võrdse kohtlemise ekspert

[Sooline võrdõiguslikkus](#) lähtub inimõiguste põhimõttest, et inimesed sünnivad vabadena ja võrdsetena. Võrdsetena selles mõttes, et seaduse ees on mehed ja naised võrdsed, neil on õigus saada haridust, käia vabalt valimas, teha tööd, omada vara ja otsustada ise enda keha üle jne. Need õigused on või vähemalt peaksid olema iseenesestmõistetavad, kuid pikal ajateljel on need suhteliselt hiline nähtus.

19. sajandi Euroopas oli naiste haridus veel vaidlusobjekt. Eestis võeti alles 1905. aastal Tartu ülikooli vastu esimesed naistudengid, kes vabakuulajatena loengutes tohtisid käia. Lõputunnistusi neile ei antud. Valimisõiguse osas oli Eesti oluliselt edumeelsem kui paljud teised riigid ning Eesti Vabariigi loomise käigus 1918. aastal tagati ka naistele valimisõigus, samas kui paljud riigid pidid ootama Teise maailmasõja lõpuni ning isegi kuni 1970.-1980. aastateni. Näiteks Šveitsis said naised valimisõiguse alles 1971. aastal. Saudi Araabia kuningas Abdullah on naistele lubanud õiguse valida ja olla valitud alles aastaks 2015. Meestega võrdsed õigused ametit valida tekkisid Eesti naistel aga alles 2009. aastal, kui lõpuks kaotas kehtivuse naistele keelatud ametite nimekiri, milles oli üle 200 erineva ameti.

Ajaloost teame naisliikumise nõudmistest anda naistele meestega võrdsed poliitilised ja juriidilised õigused – see on ka ilmselt peamine põhjus, miks soolist võrdõiguslikkust seostatakse just naiste õiguste teemaga.

Tänaseks on arusaam soolisest võrdõiguslikkusest laienenud ja hõlmab endas lisaks võrdsetele õigustele ka [võrdseid võimalusi](#), võrdset vastutust ja võrdseid kohustusi. Pelgalt õiguste tagamine ei ole piisav, tagatud peavad olema ka reaalselt võrdsed võimalused neid õigusi teostada. Lühidalt öeldes ei ole ministriks või juhatuse esimeheks saamine inimõigus – ka enamik mehi ei ole ministrid –, kuid inimõigus on see, et igauht hinnatakse tema oskuste järgi ega lähtuta stereotüüpsetest eelarvamustest. Sugude võrdõiguslikkuse saavutamiseks ongi vajalik, et eemaldataks takistused, mis ühes või teises situatsioonis peamiselt või ainult ühte sugupoolt negatiivselt mõjutavad. Näiteks mõjutavad lastehoiu kvaliteet ja kättesaadavus märkimisväärselt just naiste osalemist ühiskondlikus elus. Teisest küljest ei soodusta tööandjate ootus, et just väikelastega meestöötajate naised võtavad enda kanda kodused hoolitsuskohustused, isadel oma töö ja pereelu ühitamist.

Sooline võrdõiguslikkus ei ole üksnes naiste huvides. Meesuuringud on toonud välja hulga probleeme, mis puudutavad eriti teravalt mehi, Eestis eelkõige tervise- ja haridusevaldkonnas. Samuti on kritiseeritud asjaolu, et samal ajal kui naisliikumine on aidanud naistel oma rolle ja võimalusi laiendada, on meeste rollid püsunud jäikadena ning kohati on meeste võimalused valida erinevate käitumis- ja karjäärimudelite vahel isegi ahtamad kui naistel. Kui ebatraditsioonilist tööd tegev naine tõstetakse esile kui teerajaja või vapper naine, siis meeste puhul seostatakse nn naiselikele elualadele liikumine pigem läbikukkumise või lati alt läbi jooksmisega. Samuti on muutunud Eestis nn ebasehelikuks ametid, mida ajalooliselt on ka mehed pidanud ning mida on peetud auväärseks, kuid mida tänapäeval peavad rohkem naised, näiteks õpetaja amet.

Mehi puudutab negatiivselt näiteks stereotüüpne eelarvamus, et mehed on vähem pädevad lastevanemad. Samuti on olnud seadusjärgseid õigusi, mida on tulnud laiendada naiste kõrval ka meestele. Üks selline näide on Eestis 2007. aasta seadusemuudatus, mis andis meestele naistega võrdsed õigused saada vanemahüvitist pärast lapse 70 päeva vanuseks saamist. Varem pidid isad vanemahüvitise saamiseks kuus kuud ootama.

Viimastel aastatel on sugude erinevuse ja ebavõrdsuse analüüsimisse lisandunud uued kategooriad, nagu etniline päritolu või sisserännanu staatus, sotsiaalne klass, puue ja seksuaalne identiteet. Vastupidi levinud arvamusele, mille järgi on Eestis üldhariduse katkestajad peamiselt poisid, on vene õppekeelega katkestajate seas tüdrukute osakaal 52,5%. Ehk siis kui vaadata etnilist päritolu ja sugu koos, võib pilt tulla hoopis teistsugune, kui ainult sugu või ainult etnilist päritolu analüüsid. Ka ajaloo puhul tasub teadlik olla sellest, et paljud õigused, mis naistel puudusid (nt kodanikuõigused), puudusid ka madalamatesse klassidesse kuuluvatel ja/või mustanahalistel meestel.

Aastate jooksul on muutunud ka soo mõiste. Kui varasemalt eristati kaasa sündinud ja muutumatut bioloogilist sugu ning alati dünaamilist sotsiaalset sugu, siis praeguseks nähakse sellist jaotust kui liigselt lihtsustatut. See, mida peame looduse poolt antuks ja nn loomulikuks, on sedavõrd läbipõimunud sotsiaalsete ja kultuuriliste normidega, et nende eristamine on keeruline või isegi võimatu. Tänapäeva soouuringutes kasutatakse seega mõistet sugu valdavalt [sotsiaalse soo](#) tähenduses.¹

Võrdõiguslikum ühiskond on rikkam

Sugude võrdõiguslikkuse põhiidee lähtub inimõigustest ja eesmärgist, et iga inimene oleks vaba teostama ennast soost sõltumata ja vaba piiravatest stereotüüpidest, sellel on aga ka oluline mõju ühiskondlikule ja majanduslikule arengule.

Maailmapank on eelmisel aastal ilmunud uuringus leidnud, et SKP ja sooline võrdõiguslikkus on omavahel seotud – mida võrdõiguslikum ühiskond, seda kõrgem SKP. Näiteks riigid, mis on loonud paremad võimalused naistele ja tütarlastele ühiskonnas osalemiseks, on kõrgema tootlikkusega. Ka mitmed teised uuringud on jõudnud järeldusele, et võrdõiguslikum ühiskond on rikkam. Mida rohkem on otsuste langetamise juures erinevate perspektiivide ja kogemustega inimesi (sh mehi ja naisi), seda paremad ja ka innovaatilisemad on otsused. Näiteks on tõdetud, et need ettevõtted, mille juhtkonda kuulub meeste kõrval ka naisi, on saavutanud paremaid majandustulemusi kui teised, mida juhtisid vaid mehed.

Samamoodi tõstab soolise võrdõiguslikkuse silmaspidamine poliitiliste otsuste kvaliteeti, sest poliitikat – olgu riiklikul või kohalikul tasandil – ei tehta sootutele inimestele. Seega, mida rohkem on poliitikutel otsuste langetamisel teavet meeste ja naiste olukorra kohta (nt

¹ Vt Raili Marling. Teel tasakaalustatud ühiskonda: sissejuhatus. – Teel tasakaalustatud ühiskonda. Naised ja mehed Eestis II. Tallinn 2010, lk 6-7. Veebis: http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/V21jaanded/Publikatsioonid/2010/Teel_tasak_ylhiskonda_II_esti.pdf.

soolõikes esitatud statistikat ja analüüse), seda paremini arvestavad otsused erinevate gruppide huvidega.

Mis muu saab olla poliitika mõte, kui mitte eesmärk luua parem ühiskond.